



Polonia – podsumowanie

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Wiesław Rymajdo, *Polacy we współczesnej Republice Łotewskiej. Społeczno-kulturalna aktywność mniejszości polskiej*, „Studia Podlaskie” 2018, t. XXVI, s. 172.
- Źródło: *Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o Karcie Polaka*, dostępny w internecie: isap.sejm.gov.pl [dostęp 14.12.2020 r.].



Polonia – podsumowanie

Źródło: Adam Nieścioruk, domena publiczna.

Trudno ocenić, ilu Polaków mieszka poza granicami naszego kraju. Aby to oszacować, stosuje się różne kryteria – urodzenie w Polsce, pochodzenie, znajomość języka polskiego, a nawet deklarowaną świadomość pochodzenia. Nie we wszystkich państwach prowadzone są spisy ludności, czasem przeprowadzane są tylko szacunki. Najczęściej wskazuje się, że poza Polską żyje 18–20 milionów Polaków i osób polskiego pochodzenia. Jedna trzecia tej grupy to osoby urodzone w Polsce, pozostali to osoby polskiego pochodzenia o różnym stopniu więzi z polskością.

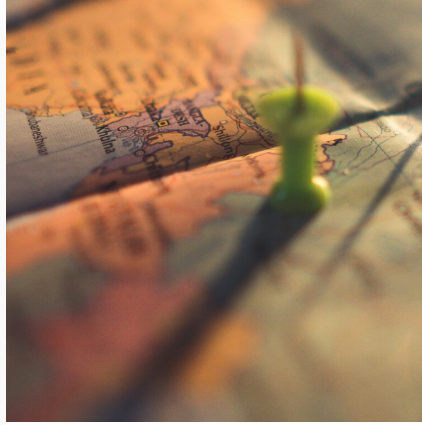
Twoje cele

- Scharakteryzujesz specyfikę procesów migracyjnych Polaków poza granice kraju.
- Przeanalizujesz przyczyny zamieszkiwania Polaków poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej (potoki emigracyjne, zmiana granic i wysiedlenia).
- Wyjaśnisz zróżnicowanie form i treści tożsamości polskiej tych osób.

Dla zainteresowanych



Przyczyny zamieszkiwania Polaków poza granicami Polski (w ujęciu historycznym)



Przyczyny zamieszkiwania Polaków poza granicami Polski (współcześnie)



Z dziejów polskiej emigracji zarobkowej w XIX w. (do 1914 r.)



Z dziejów polskiej emigracji politycznej od Wielkiej Emigracji do rewolucji 1905 r.



Z dziejów polskiej emigracji politycznej od konfederacji barskiej do 1815 r.



Polacy w Wielkiej Brytanii – emigracja po 2004 roku

Przeczytaj

Kierunki migracji

W XIX i XX w. kierunki emigracji z Polski nie zmieniały się: to przede wszystkim Stany Zjednoczone, państwa Europy Zachodniej (np. Francja, Belgia), kraje Ameryki Południowej (Brazylia, Argentyna) oraz RPA. W drugiej połowie XX w. popularnymi kierunkami stały się: Kanada, Australia oraz Wielka Brytania, gdzie po II wojnie światowej miał siedzibę polski rząd na uchodźstwie. W II połowie XX w. liczebność społeczności polskiej na Wschodzie sukcesywnie spadała w wyniku oddziaływania czynników demograficznych, procesów asymilacji i wyjazdów za granicę. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej otworzyło nowy rozdział w procesie migracji: duża część naszych rodaków wyjechała do Wielkiej Brytanii, Irlandii i krajów skandynawskich. Poza Polską przebywa obecnie ponad 2 miliony osób, które opuściły ją w ostatnim dziesięcioleciu. Korzystają one ze swobody przepływu osób w ramach europejskich rynków pracy, przemieszczając się między poszczególnymi państwami członkowskimi; niewielka ich część przewiduje powrót do Polski w najbliższej przyszłości.

Złożona tożsamość

To, że dane **mniejszości polskie** mieszkają teraz na Litwie lub w Czechach, niekiedy nie jest rezultatem ich indywidualnego wyboru, lecz zmiany granic, które zmodyfikowały przynależność państwową ich „małej ojczyzny”. Oni sami uznają się za Polaków, a nie za **Polonię**. Znacząca część tych wspólnot jest duchowo związana z Polską, jednak odcięcie przez dekady od kraju przodków skutkuje na ogół spadkiem znajomości języka polskiego.

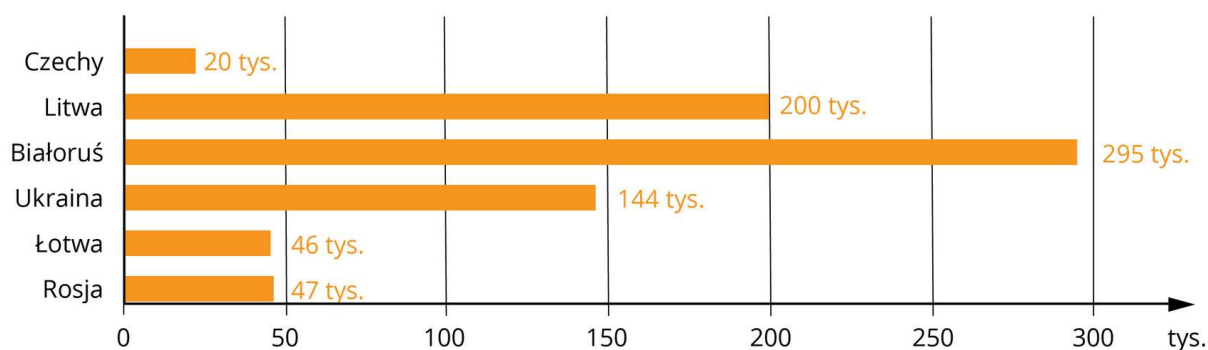
Po zmianach granic w 1945 r. najliczniejsze polskie społeczności zamieszkują Czechy, Słowację, Ukrainę, Białoruś, Litwę, Łotwę, Estonię, Rosję i Mołdawię.



Uroczysta defilada wojsk polskich we Frysztacie na Zaolziu w 1938 r. (obecnie Fryštát w Czechach). Z jakim wydarzeniem historycznym ma ona związek?

Źródło: NAC, Czesław Datka, dostępny w internecie: audiovis.nac.gov.pl, domena publiczna.

Polacy w wyniku zmiany granic zamieszkujący obecnie terytorium innego państwa



Oprac. na podst.: Szacunki MSZ, *Atlas obecności Polski za granicą*, 2015 r.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polonia

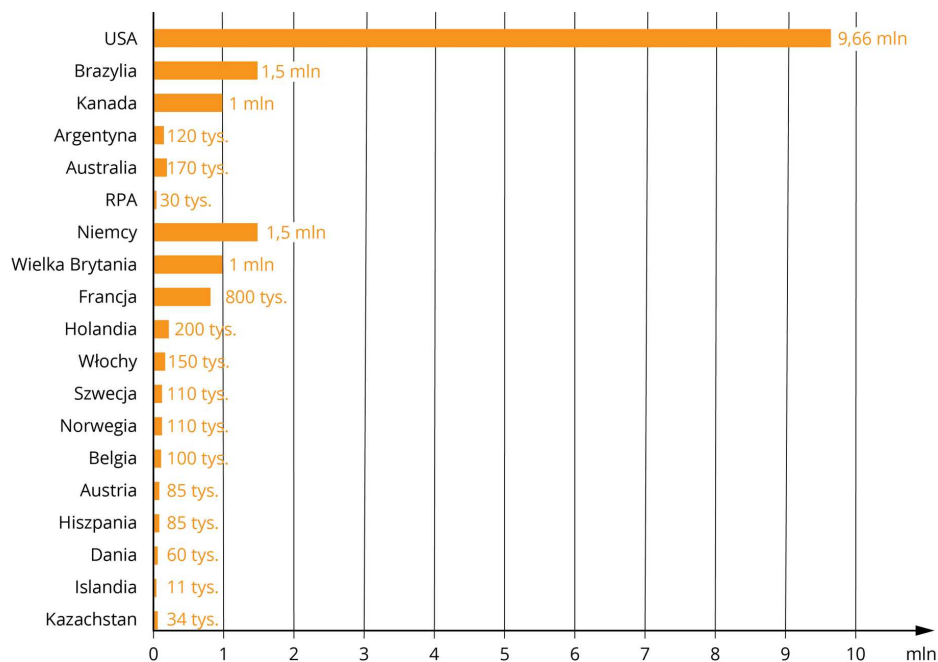


Sklep w polskiej dzielnicy w Chicago w USA. Jest to najliczniej zamieszkane przez Polaków miasto po Warszawie. Jakże znasz inne metropolie na świecie, w których żyje duża liczba naszych rodaków?

Źródło: Asehn, licencja: CC BY-SA 2.5.

Polonia to zbiorowość osób urodzonych poza Polską, których przodkowie opuścili ojczyznę z przyczyn ekonomicznych lub politycznych. Traktują one więzi z Polską jako część własnej historii rodzinnej. Często nigdy nie były w Polsce i znają ją tylko z opowiadań. Znajomość języka polskiego jest niewielka bądź zanikła. Zaangażowanie Polonii we współpracę z Polską dotyczy zwykle ściśle określonej dziedziny, np. promocji kultury, biznesu, inwestycji lub dziedzictwa historycznego.

Polonia na świecie



Oprac. na podst.: Szacunki MSZ, *Atlas obecności Polski za granicą*, 2015 r.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., 2015, licencja: CC BY-SA 3.0.

Emigracja z okresu II połowy XX w.

W II połowie XX w. Polacy wyjeżdżali z kraju z różnych powodów: politycznych, ekonomicznych, narodowościowych (np. w 1968 r. w związku z żydowskim pochodzeniem). **Emigranci** tego okresu są zwykle silnie związani z Polską więzami rodzinnymi i obywatelskimi, językiem polskim i patriotyzmem. Chętnie angażują się też we współpracę z Polską.

Migranci po akcesji Polski do UE w 2004 r., korzystający ze swobody przepływu osób w Unii Europejskiej

Po akcesji Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. wielu polskich obywateli opuściło kraj w poszukiwaniu pracy lub w celu podjęcia studiów. Polskimi migrantami w państwach UE są osoby, które urodziły się w Polsce i niedawno opuściły kraj. Utożsamiają się one z Polską i często ją odwiedzają, a język polski jest ich językiem podstawowym. Stosunkowo niewielu z nich uczestniczy w życiu społecznym Polonii.

Krajowe instytucje zajmujące się Polonią:

1. Senat Rzeczypospolitej Polskiej.
2. Organizacje pozarządowe (np. Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”, które prowadzi Dom Polonii w Pułtusku).
3. Media: TVP Polonia.

4. Instytuty badawcze (np. Centrum Języka i Kultury Polskiej dla Polonii, Ośrodek Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego).
5. Muzea (np. Muzeum Emigracji w Gdyni, Muzeum Dyplomacji i Uchodźstwa Polskiego w Bydgoszczy).



Replika statku MS Batory w Muzeum Emigracji w Gdyni, mieszczącym się w budynku dawnego dworca morskiego, z którego wielu Polaków wyjechało w świat. Do jakich krajów rozpoczynali swoją emigracyjną wędrówkę Polacy na pokładzie tego statku?

Źródło: Andrzej Otrębski, licencja: CC BY-SA 4.0.

Dzień Polonii i Polaków za Granicą

Dzień Polonii i Polaków za Granicą został ustanowiony przez sejm Rzeczypospolitej Polskiej w 2002 r. i obchodzony jest 2 maja w celu uznania „wielowiekowego dorobku i wkładu Polonii i Polaków za granicą w odzyskanie przez Polskę niepodległości; wierność oraz przywiązanie do polskości, a także pomoc Ojczyźnie w najtrudniejszych momentach”.



Obchody dnia Polonii w Atenach. W jakich okresach Polacy przybywali do tego kraju?

Źródło: Michał Koziczyński, licencja: CC BY-SA 3.0.

Karta Polaka

Karta Polaka może być wydana osobie, która wykazuje swój związek z polskością przez posługiwanie się językiem polskim przynajmniej na poziomie podstawowym i uważa go za język ojczysty, a także zna i kultywuje polskie tradycje i obyczaje. Musi w obecności konsula lub wojewody albo wyznaczonego przez niego pracownika złożyć pisemną deklarację przynależności do narodu polskiego oraz udowodnić, że co najmniej jedno z jej rodziców lub dziadków albo dwoje pradziadków jest lub było narodowości polskiej lub miało obywatelstwo polskie. Z Karty Polaka są wyłączeni repatrianci z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i PRL na podstawie umów repatriacyjnych zawartych w latach 1944–1957.

Słownik

emigracja

(z łac. *emigratio* – wyprowadzenie się); wychodźstwo, ruch wędrowniczy (odpływ) ludności poza granice określonego terytorium; także zbiorowość ludzi objęta tym ruchem; potocznie przez emigrację rozumie się opuszczenie kraju na stałe; za emigrację uważa się też opuszczenie swego miejsca bytowania na czas określony, gdy celem przybycia do innego miejsca jest praca zarobkowa

Karta Polaka

dokument potwierdzający przynależność do narodu polskiego; posiadaczowi karty przysługują uprawnienia wynikające z ustawy o Karcie Polaka, uchwalonej przez sejm Rzeczypospolitej Polskiej 7 września 2007 r.; otrzymanie Karty Polaka nie oznacza przyznania obywatelstwa polskiego, prawa do osiedlania się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej ani prawa przekraczania bez wizy granic Rzeczypospolitej Polskiej

Polonia

słowo określające osoby, które urodziły się już poza Polską, jednak poczuwają się do polskiego pochodzenia i związków z polskością

polska diaspora

osoby polskiego pochodzenia i wywodzące swoje korzenie z Polski, żyjące poza granicami Polski

polska mniejszość narodowa

ludność polska zamieszkująca poza granicami Polski na terenie innego państwa posiadająca specjalny status prawny w tym kraju

Mapa interaktywna

Polecenie 1

Przeanalizuj informacje umieszczone na mapie interaktywnej. Przygotuj 5-minutową wypowiedź na temat kierunków emigracji postsolidarnościowej.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Tvoja notatka:

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:   

Ćwiczenie 1



Zapoznaj się z tabelą i wykonaj polecenie.

spis powszechny	liczba mieszkańców Białorusi procent ludności polskiej
Spis 1959	538 881 6,69%
Spis 1970	382 600 4,25%
Spis 1979	403 169 4,23%
Spis 1989	417 720 4,11%
Spis 1999	395 712 3,94%
Spis 2009	294 549 3,10%

Zaznacz, w którym dziesięcioleciu nastąpił największy spadek liczby ludności polskiej.

☐ w latach 80.

☐ po roku 2000



☐ w latach 70.

☐ w latach 60.

☐ w latach 90.

Ćwiczenie 2



Zaznacz przyczyny zamieszkiwania Polaków za granicą w wymienionych okresach.

Emigracje	Przyczyny polityczne	Przyczyny ekonomiczne
Emigracja po 2004 r.	☐	☐
Emigracja solidarnościowa (lata 80. XX w.)	☐	☐
Emigracja w okresie międzywojennym	☐	☐
Wielka Emigracja	☐	☐

Ćwiczenie 3



Przyporządkuj strategiczne cele zgodne z rządowym programem współpracy z Polonią i Polakami za granicą na latach 2015–2020 do praktycznych działań na tym polu.

nauczanie języka polskiego za granicą

prace konserwatorskie przy czterech nagrobkach z cmentarza na Rossie w Wilnie (Litwa)

działalność mediów polonijnych i ich doskonalenie

dofinansowanie wydawania miesięcznika „Antwerpia po Polsku” (Belgia)

utrzymywanie i rozbudowa infrastruktury domów i szkół polonijnych

Stowarzyszenie Wspólnota Polska – Razem dla Edukacji – współpraca szkół funkcjonujących w systemach oświaty innych państw

remont w polskiej szkole na Żyrmunach (Litwa)

ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą

zabezpieczenie i promocja miejsc Pamięci Narodowej w Ostrogu i Raszkowie

opieka nad miejscami pamięci narodowej za granicą

dofinansowanie wydawania dwutygodnika „Nasz Świat” (Włochy)

promocja Polski

konserwacja i restauracja polichromii ściennych w wewnętrznej klatce schodowej w willi Alexandrine w Vence (Francja)

organizacja Festiwalu Polskich Filmów Wiśła w Gruzji

dotacje na prowadzenie Domu Polskiego

organizacja Festiwalu Polskich

Filmów Wiśla w Azerbejdżanie

zwiększenie efektywności
i atrakcyjności nauki
w sobotnich placówkach za
granicą

wystawa monograficzna
Mariusza Hermanowicza
w galerii Stowarzyszenia
Litewskich Fotografów w Wilnie

udział w obchodach rocznicy
lądowania w Normandii (D-Day
Overlord Memory, Normandia)

Ćwiczenie 4



Przyporządkuj znanych Polaków do kraju zamieszkania bądź pochodzenia.

Teresa Czerwińska

Czechy

Witold Gombrowicz

Łotwa

Jerzy Buzek

Argentyna

Adam Mickiewicz

Francja

Ćwiczenie 5



Zaznacz, w jakim okresie fale emigracyjne do poszczególnych państw były szczególnie intensywne.

	XIX wiek	20-lecie międzywojenne	II wojna światowa	II połowa XX wieku	po 2004
Francja	☐	☐	☐	☐	☐
Wielka Brytania	☐	☐	☐	☐	☐
USA	☐	☐	☐	☐	☐
Niemcy	☐	☐	☐	☐	☐



Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

“ Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o Karcie Polaka

Art. 1

Ustawa określa uprawnienia osoby, której przyznano Kartę Polaka, zwanej dalej „posiadaczem Karty Polaka”, zasady przyznawania, utraty ważności i unieważniania Karty Polaka oraz właściwość i tryb postępowania organów w tych sprawach.

Źródło: *Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o Karcie Polaka*, dostępny w internecie: isap.sejm.gov.pl [dostęp 14.12.2020 r.].

Wskaż Prezydenta RP, który podpisał powyższą ustawę.



Źródła zdjęć: John Mathew Smith, CC BY-SA. 2.0; Kancelaria Prezydenta RP, CC BY-SA 3.0; Kancelaria Prezydenta RP, GFDL 1.2.



Zapoznaj się z mapami, a następnie wykonaj ćwiczenie.

Czy Pan(i) osobiście lub ktoś z Pana(i) przodków urodził(a) się na dawnych polskich Kresach Wschodnich?

Odsetek odpowiedzi twierdzących w województwach Polski

Kraj: dolnośląskie

Wartość: 47

Kraj: kujawsko-pomorskie

Wartość: 8

Kraj: lubuskie

Wartość: 51

Kraj: łódzkie

Wartość: 5

Kraj: lubelskie

Wartość: 10

Kraj: małopolskie

Wartość: 4

Kraj: mazowieckie

Wartość: 10

Kraj: opolskie

Wartość: 30

Kraj: podlaskie

Wartość: 11

Kraj: podkarpackie

Wartość: 9

Kraj: pomorskie

Wartość: 17

Kraj: świętokrzyskie

Wartość: 3

Kraj: śląskie

Wartość: 11

Kraj: warmińsko-mazurskie

Wartość: 18

Kraj: wielkopolskie

Wartość: 8

Kraj: zachodniopomorskie

Wartość: 25

Podstawę procentowania stanowi ogół respondentów w danym województwie Polski.

Oprac. na podst.: CBOS, *Kresowe korzenie Polaków*, Komunikat z badań BS/50/2012, cbos.pl [dostęp: 14.12.2020 r.].

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Wyjaśnij procentowe rozłożenie respondentów deklarujących pochodzenie z Kresów Wschodnich przedstawione na mapach.



Zapoznaj się z tekstem, a następnie wykonaj ćwiczenie.

((Wiesław Rymajdo

Polacy we współczesnej Republice Łotewskiej. Społeczno-kulturalna aktywność mniejszości polskiej

Analiza tych danych pokazuje, że od czasu rozpadu ZSRS i powstania państwa łotewskiego, oraz co za tym idzie, odbudowy szkolnictwa polskiego, niestety nie nastąpił wśród społeczności polskiej zauważalny postęp w dziedzinie znajomości i używania na co dzień języka ojczystego. (...) Dodatkowym czynnikiem jest bardzo duża liczba tzw. małżeństw mieszanych. Można sądzić, że w takich rodzinach, gdzie jedno z rodziców jest pochodzenia polskiego, a drugie rosyjskiego, językiem rodziny staje się rosyjski, jako język kultury dominującej oraz dawny język urzędowy.

Ma to jeszcze jeden negatywny skutek dla ludności polskiej starszego pokolenia na tych terenach. Nie zna ona bowiem często także języka łotewskiego, będącego językiem urzędowym w kraju. Co za tym idzie, takie osoby, bez znajomości języka łotewskiego nie uzyskały obywatelstwa łotewskiego, a w konsekwencji nie posiadają prawa wyborczego, prawa do nabywania ziemi i zajmowania stanowisk w administracji państwowej. Ustawa o obywatelstwie z 1994 r. przewidywała bowiem, że obywatelami Łotwy są tylko te osoby i ich potomkowie, które posiadały obywatelstwo łotewskie w 1940 r., a osoby nie spełniające tego kryterium, mogły ubiegać się o nadanie obywatelstwa przy spełnieniu szeregu wymogów, jednym z których była znajomość języka łotewskiego potwierdzona egzaminem państwowym. Część ludności polskiej nie spełniała żadnego z tych warunków, pozwalających uzyskać obywatelstwo państwa łotewskiego.

Źródło: Wiesław Rymajdo, *Polacy we współczesnej Republice Łotewskiej. Społeczno-kulturalna aktywność mniejszości polskiej*, „Studia Podlaskie” 2018, t. XXVI, s. 172.

Podaj, jak według kryterium obywatelstwa określa się opisanych w tekście Polaków mieszkających na Łotwie.

Dla nauczyciela

Autor: Justyna Szymańska

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie, Wiedza o społeczeństwie 2022, Historia i teraźniejszość

Temat: Polonia – podsumowanie

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

IV. Aspekty etniczne życia społecznego.

Uczeń:

4) analizuje przyczyny zamieszkiwania Polaków poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej (potoki emigracyjne, zmiana granic i wysiedlenia); wyjaśnia zróżnicowanie form i treści tożsamości polskiej tych osób.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- charakteryzuje specyfikę procesów migracyjnych Polaków poza granice kraju;
- analizuje przyczyny zamieszkiwania Polaków poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej (potoki emigracyjne, zmiana granic i wysiedlenia);
- wyjaśnia zróżnicowanie form i treści tożsamości polskiej tych osób.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- śniegowa kula;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Faza wstępna:

1. Przedstawienie tematu „Polonia – podsumowanie” i celów zajęć.
2. Śniegowa kula. Uczniowie w parach przygotowują odpowiedź na pytanie: „Jakie były i są przyczyny emigracji Polaków?”. Następnie łączą się w czwórki, porównują swoje pomysły, dyskutują i tworzą wspólną wersję propozycji. W kolejnym kroku łączą się w ósemki i coraz liczniejsze grupy, aż powstanie ogólnoklasowa odpowiedź.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treścią w sekcji „Przeczytaj” i zapisują na kartkach minimum pięć pytań do tekstu. Wybrana osoba zbiera pytania do urny. Uczniowie dzielą się na 5-osobowe grupy, losują pytania z puli i przygotowują odpowiedzi. Zespół, który jest gotowy, zgłasza się i przedstawia rezultaty swojej pracy. Pozostali uczniowie wraz z nauczycielem weryfikują ich poprawność.
2. Praca z mapą interaktywną. Uczniowie zapoznają się z informacjami i wspólnie tworzą notatkę w formie mapy pojęć, która może być materiałem pomocniczym do dyskusji.
3. Dyskusja na temat: „Jakie były główne kierunki emigracji postsolidarnościowej?”. Uczniowie przedstawiają swoje argumenty i opinie. Na zakończenie chętna/wybrana osoba dokonuje podsumowania.
4. Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia nr 5–8 z sekcji „Sprawdź się”. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję

odpowiedzi.

Faza podsumowująca:

1. Zespół klasowy na podstawie zdobytych informacji weryfikuje odpowiedź na pytanie postawione na początku zajęć.
2. Wybrani uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Przygotuj kilka pytań dotyczących poruszanych na zajęciach zagadnień, których możesz się spodziewać na kartkówce.

Materiały pomocnicze:

- *Rozporządzenie Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 7 stycznia 2020 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie rejestrów Kart Polaka*, isap.sejm.gov.pl.
- *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 16 grudnia 2019 r. w sprawie ustanowienia Pełnomocnika Rządu do spraw Polonii i Polaków za Granicą*, isap.sejm.gov.pl.
- *Rządowy program współpracy z Polonią i Polakami za granicą 2015–2020*, gov.pl.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium z sekcji „Mapa interaktywna” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.